

**Ministerul Educației și Cercetării
Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Istorie și Filosofie**

Teză de Doctorat

**Guvernanța securității și administrarea civilă a
conflictelor: Evaluarea proceselor de construire a
scenariilor în cazul prevenției structurale a
violenței electorale**

- Studiu de caz: Nepal --

**COORDONATOR ȘTIINȚIFIC
Prof. Univ. Dr. Adrian Liviu Ivan**

**Doctorand:
Kacsó Zsuzsanna**

**Cluj-Napoca
2013**

Conținut

1. Introducerea unei teze de doctorat: motivație, inovație și pilonii procesului argumentativ

2. Realizarea păcii pozitive: Patru precondiții pentru soluționarea conflictelor în mod constructiv și durabil

2.1. Dezvoltarea viziunii: de la pacea negativă la cea pozitivă prin accentuarea securității umane

2.2. Obținerea combinației optime pentru constructivitate: înțelegerea contextului prin analizarea relației conflict-violență

2.2.1. Conflictul – sursă, piloni, manifestări

2.2.2. Violența – pierderea ocaziei de a transforma contradicții și atitudini în creativitate și empatie

2.2.3. Abordarea dialogică multi-partenerială – asigurarea durabilității prin legitimitate și asimilare

2.2.4. Cartarea actorilor – baza soluțiilor sistemice legitime

2.2.5. Abordarea dialogică multi-partenerială – asimilarea soluțiilor de conflict acceptabile de comun acord

2.2.6. Actorii din Nepal – reprezentarea corectă al ”conflictului maoist”

2.3. Programarea păcii durabile: potrivirea diferitelor instrumente și mecanisme cu fazele conflictului

2.4. Concluzii

3. Demontarea justificării violenței: procesare, programare și construire de infrastructură pentru prevenția structurală a violenței electorale

3.1. Violența structurală – condițiile ascunse din spatele violenței electorale

3.1.1. Stat și societate – structuri cu tendințe violente

3.1.2. Ciclul electoral – o privire în ansamblu

3.1.3. Violența în cadrul ciclului electoral – viciozitatea interdependenței structurale

3.1.4. Ciclul electoral din Nepal – identificarea riscurilor unor focare de violență

3.2. Prevenția violenței electorale în cadrul ciclului electoral

3.2.1. Considerații generale asupra prevenției violenței structurale și traducerea acesteia în ciclul electoral

- 3.2.2. Prevenția structurală a violenței electorale – procesul
- 3.2.3. Prevenția structurală a violenței electorale – programul
- 3.2.4. Prevenția structurală a violenței electorale – infrastructura
- 3.2.5. Provocările prevenției structurale a violenței electorale în efortul de îndeplinire a condițiilor legate de soluțiile constructive și durabile ale conflictelor

3.3. Concluzii

4. Potrivirea dintre instrument și sarcină: rolul construirii scenariilor în prevenția structurală a violenței electorale

- 4.1. Procesele de construire a scenariilor – o privire în ansamblu
- 4.2. Soluții de conflict constructive și durabile: evaluarea capacității scenariilor și al procesului de construire a scenariilor de a îndeplini condițiile soluționării conflictelor în mod constructiv și durabil
 - 4.2.1. Aderarea proceselor de construire a scenariilor la viziunea păcii construită prin combinația optimă între elementele păcii negative și pozitive
 - 4.2.2. Aderarea proceselor de construire a scenariilor la diagnoza conflictelor
 - 4.2.3. Aderarea proceselor de construire a scenariilor la principiile abordării dialogice și multi-parteneriale ale soluționării conflictelor
 - 4.2.4. Aderarea proceselor de construire a scenariilor la nevoile și particularitățile strategice ale unui conflict
- 4.3. Soluționarea conflictelor în mod constructiv și durabil: evaluarea capacității scenariilor și al procesului de construire a scenariilor de a atenua provocările prevenției structurale a violenței electorale
 - 4.3.1. Atenuarea provocărilor procesuale
 - 4.3.2. Îndeplinirea cerințelor de programare și de infrastructură
- 4.4. Cadrul de construire a scenariilor pentru alegeri libere, corecte și pașnice în Nepal
- 4.5. Concluzii

5. Concluzii finale

6. Bibliografie

Rezumatul unei teze de doctorat

Cuvinte cheie:

Abordare dialogică, administrarea conflictelor, avertizare timpurie, ciclul electoral, civil, conflict, criză, cultura păcii, cultura războiului, factori de risc electorali, Infrastructură pentru Pace (I4P), multi-partenerial, Nepal, oportunități electorale, pace negativă, pace pozitivă, prevenția violenței structurale, prevenția violenței, procese de construire a scenariilor, scenarii, securitate umană, sistemic, structură violentă, violență culturală, violență directă, violență electorală, violență structurală, violență,

Fostul Secretar General al ONU, Dag Hammarskjold, afirma: *”Căutarea fericirii și a progresului nu se poate sfârși după câțiva ani în victorie sau înfrângere. Căutarea păcii și a progresului, cu încercările și erorile sale, cu succesele și obstacolele sale, nu poate fi relaxată sau abandonată.”*

Contemplând asupra procesului de dezvoltare a ideii și propunerii tezei de doctorat se poate distinge o traectorie clară, care leagă încercările personale de căutarea perpetuă evidențiată în paragraful precedent. Astfel, teza, care are în vizor rolul procesului de creare a scenariilor în programele de prevenție a violenței structurale din cadrul ciclurilor electorale, a beneficiat de o perioadă lungă de conceptualizare, în care cunoștințele teoretice și experiența practică au jucat un rol de susținere reciprocă. Primii pași spre înțelegerea noțiunii de pace și căutarea soluționării durabile a conflictelor a luat forma lucrării de licență, care s-a concentrat pe realpolitik și pe asigurarea păcii și a securității naționale prin operaționalizarea conceptului, mecanismelor și instituțiilor de securitate colectivă.

Prin lărgirea bazei de cunoștințe a conceptelor de pace și securitate, prima dizertație de masterat s-a focalizat pe o nouă fațetă a securității și pilon al păcii: securitatea economică și asigurarea acesteia în cadrul Uniunii Europene. În ciuda accentului pus pe securitatea națională asigurată de actori statali și supra-statali, dizertația arăta semnele unei schimbări lente de paradigmă: trecerea de la conceptualizarea păcii ca și *pace negativă* la cea a *păcii pozitive*.

Odată cu desăvârșirea schimbării de paradigmă – de la școala de gândire a culturii războiului la cea a culturii păcii ca și strategie de atingere a păcii durabile –, a doua dizertație de masterat a abordat conflictul, violența și pacea printr-o relație triunghiulară a rădăcinilor directe, structurale și culturale, precum și a manifestărilor pe plan comportamental, atitudinal și contradicțional. Dizertația a recunoscut importanța plasării securității umane în centrul eforturilor de pace, și faptul că fără transformarea și reformarea cauzelor de bază a violenței nu se va ajunge la o soluționare constructivă și durabilă a conflictelor. Această a doua disertație a fost construită în jurul viziunii exprimate de arhiepiscopul Salvadorului, Óscar Romero, în 1979: *”Nu voi înceta să declar că dacă dorim o adevărată încetare a violenței, trebuie să îndepărtăm violența care stă la sursa tuturor violențelor: violența structurală, nedreptatea socială, excluziunea cetățenilor din conducerea țării, represiunea. Toate acestea sunt cele ce constituie cauza primară, de la care se trage restul în mod natural.”*

Teza de doctorat reprezintă agregarea și rafinarea ipotezelor, teoriilor și concluziilor prezentate în cercetările de mai sus, un rezultat care construiește pe șase ani de muncă practică în și pe regiuni afectate de conflict și violență; unde înțelegerea păcii a transcens acordurile de pace oficiale și a căutat soluții în: guvernanta participativă, echitatea economică, serviciile sociale libere și egale, ridicarea practicilor indigene de transformare a conflictelor și prevenția violenței la nivel național, și multe altele. Această abordare nu este accidentală, deoarece dezvoltarea și scrierea tezei a fost **motivată** de necesitatea de a:

- sublinia că pacea și securitatea durabilă pot fi atinse numai printr-o abordare multi-stakeholder, care oferă o bază extinsă de participare la proces;
- evidenția încă odată importanța tratării conflictului ca un fenomen deținând capacitatea de a genera dezvoltare și a produce valori pozitive; capacitate atinsă doar în cazul în care punctul de criză al unui conflict și perioada premergătoare acestuia sunt administrate prin mijloace constructive și transformative;
- pune în evidență rolul pivotal deținut de elementele structurale ale unei țări, unui stat, și unei societate în înfăptuirea păcii pozitive, sau, în cel mai rău caz, în adăpostirea unui conflict prelungit și a unor situații de violență;
- plasa ciclul electoral și de guvernanta în mijlocul procesului de schimb de servicii dintre stat și societate, concomitent cu un proces de conștientizare a faptului că relația guvernanta – alegeri poate produce un schimb de servicii dezirabile numai în cazul în care clivajele structurale sunt legate de strategii adecvate, pe termen lung;

- face lobby pentru activitatea de prevenție timpurie sub forma politicilor și reformelor structurale ca și mijloc de obținere a unor alegeri libere, corecte și pașnice, și ca și cale de acces a prestatorilor legitimi de servicii spre forurile de luare de decizii;
- identifica și analiza un instrument adecvat pentru întâmpinarea nevoilor și provocărilor din cadrul acestor acțiuni preventive, concomitent cu capacitatea de a crea rezultate constructive și durabile.

Astfel, **teza centrală** a cercetării doctorale a fost formulată astfel: *procesul de construire a scenariilor este un instrument valoros al programelor de prevenție structurală a violenței electorale, deoarece generează soluționarea conflictelor pe cale constructivă și durabilă, prin rezultate obținute din implementarea unei navigări complexe între riscurile și oportunitățile unui conflict, concomitent cu aderarea la necesitățile procesuale, de conținut și infrastructurale, precum și la bunele practici ale programelor de prevenție timpurie.*

Abordarea aleasă pentru dezvoltarea tezei de doctorat permite explorarea într-un mod inedit a utilității scenariilor, a programării prevenției și a unui proces electoral pașnic. Această **noutate** se regăsește în:

- modalitatea în care cele trei elemente menționate sunt legate pentru a crea o strategie coerentă de urmat în cazul selecției și personalizării instrumentelor de prevenție ale unui context conflictual bine definit; și
- instrumentul ales spre analiză vis-a-vis de condițiile și provocările prevenției structurale, identificate de-a lungul dezvoltării capitolelor.

Pe de o parte, literatura de specialitate, chiar dacă discută principalele concepte înglobate în teză, nu oferă o prezentare exhaustivă ale acestora, nici nu crează legături între ele. Astfel, chiar dacă această literatură se dovedește a fi destul de vastă, tratate specifice pe violența structurală și prevenția sa sunt puține, oferind doar o prezentare generală asupra a ceea ce ar putea însemna aceasta. Studiile de caz sunt numeroase dar împrăștiate, oferind o viziune fragmentată asupra programelor de prevenție a violenței structurale. Construind pe informațiile existente și experiența practică ce au fost câștigate pe teren, teza cercetează formatul structural al unei țări, al unui stat și a unei societăți. Suprapunând aceste structuri manifestărilor directe, structurale și culturale ale violenței, prezenta cercetare crează o înțelegere completă a acestei tipologii de violență și a strategiei coerente pentru prevenția sa. În ceea ce privește a doua linie conceptuală, cea a violenței electorale și prevenției sale structurale, teoria și practica pun

accent pe prevenția manifestărilor directe din jurul zilei alegerilor. Organizațiile mandatate cu angajarea în procesul electoral au doar o experiență recentă în analizarea și înțelegerea clivajelor structurale cu tendițe violente în diferitele faze ale ciclului electoral. Pe când aceste organizații promovează un ciclu de prevenție a violenței electorale în cinci faze, permițând un număr limitat de reforme și transformări structurale generatoare de schimbări în contextul electoral, teza propune o abordare în șase faze, bazată pe metodologia Institutului Român pentru Pace (PATRIR). Astfel creata perioadă de 48 de luni poate găzdui activități și programe care adresează nu doar clivajele structurale specifice procesului electoral, dar și factorii de risc istorici și contextuali, care lăsați netransformați, pot zădărnici eficiența programelor de prevenție.

Pe de altă parte, și instrumentul ales spre analiză vis-a-vis de condițiile și provocările prevenției structurale reprezintă o noutate. Construirea de scenarii a devenit cunoscută ca un instrument de prognoză, datorită abilității sale de a crea narative ale viitorului prin recunoașterea legăturilor dintre și unificare diferitelor riscuri și oportunități structurale ale unui context și cadru temporal definit. Deoarece procesele de construire a scenariilor pot aduna și crea o multitudine de informații și inteligență de conflict timpuriu, suficiente pentru a semnaliza potențiale clivaje structurale generatoare de violență și a recunoaște legăturile cauzale dintre diferitele elemente ale scenariilor, teza identifică capacitatea acestor procese de a genera strategii și programe de prevenție încă din fazele incipiente al unui conflict. O capacitate care nu a fost luată în calcul decât într-unul dintre studiile de caz examinate.

Ghidul procesului argumentativ este dat de o serie de **întrebări de cercetare**, acestea reprezentând și pilonii de structură a procesului și a rezultatelor cercetării.

Capitolul 1, care are ca rol așezarea tezei într-un cadru conceptual și de paradigmă bine stabilit, este ghidat de întrebarea ”*Care sunt condițiile pentru obținerea unor soluții constructive și de durată ale conflictelor?*” Astfel, capitolul are ca scop stabilirea unei viziuni durabile a păcii prin identificarea unor condiții necesare fiecărei strategii de administrare a conflictelor spre rezultate constructive și durabile. Pentru a-și atinge scopul, capitolul analizează relația dintre pacea pozitivă și cea negativă, evidențiind diferitele faze ale unui conflict în care, chiar și în absența păcii negative, se regăsesc elemente de pace pozitivă pe care se pot construi bazele unui viitor pașnic. Capitolul recunoaște că specificitatea fiecărui conflict este dată de un amalgam de șabloane comportamentale, care, la rândul lor, sunt generate și condiționate de

nivelul de conștientizare a contradicțiilor și atitudinilor înglobate în construcția structurală și moștenirea culturală ale unui conflict. Astfel, capitolul cercetează o gamă largă de strategii și actori mandatați pentru atenuarea comportamentelor conflictuale, cu scopul de a recunoaște acelea care aderă la condițiile unei păci durabile.

Capitolul 2, cel mai amplu din cuprinsul tezei, este ghidat de trei grupuri mari de întrebări, fiecare adresând unul dintre elementele inovative menționate anterior.

- *Luând în considerare componentele arhitecturale ale conflictului și violenței care interacționează pentru a genera comportament violent, care sunt structurile statele și sociale generatoare de violență și pace durabilă?*
 - *Care este semnificația conceptului de "structură" în contextul statal și social?*
 - *Care este relația dintre aceste structuri și pacea durabilă?*
 - *Care sunt factorii cauzatori de violență din cadrul structurilor identificate?*
 - *Care sunt efectele structurilor violente asupra statului, a societății, și a relațiilor dintre aceștia?*
- *Restrângând domeniul de cercetare a tezei, care este semnificația structurilor violente în cadrul ciclului electoral?*
 - *Cum arată ciclul electoral și care este componența sa structurală?*
 - *Cât de răspândit este fenomenul violenței electorale, care sunt clivajele structurale care stau la originea fenomenului, și care sunt factorii de risc care activează acțiuni violente?*
 - *Cum s-a manifestat violența structurală pe parcursul istoriei electorale a Nepalului, și cum arată profilul de risk al țării înaintea alegerilor viitoare?*
- *Parcurgând înțelesul conceptelor de "structură" și "violență structurală" din cadrul ciclului electoral, care sunt programele de prevenție care pot fi operaționalizate pentru transformarea acestor structuri în generatori de pace?*
 - *Care este semnificația prevenției violenței structurale și care sunt principiile sale de operaționalizare?*
 - *Cum se traduc aceste generalități în activități de prevenție utilizabile în cadrul ciclului electoral?*
 - *Care sunt specificitățile procesuale, programatice și de capacitate ale programelor de prevenție structurală a violenței electorale?*
- *Care sunt provocările și necesitățile majore ale prevenției violenței structurale din cadrul ciclului electoral?*

Construind pe cele patru precondiții identificate în Capitolul 1, cel de-al doilea capitol ia în vizor potențialul strategiilor de prevenție a violenței structurale de a afecta dezvoltarea unui conflict prin generarea timpurie a inteligenței de conflict, transformarea cauzelor de bază, implementarea de reforme, și capacitarea statului și a societății de a activa în mod constructiv pentru de-escalarea situațiilor violente. Concentrându-se pe tema principală a tezei, capitolul analizează operaționalizarea programelor de prevenție structurală a violenței electorale, ca și piatra de căpătâi a procesului de conștientizare a atitudinilor și contradicțiilor generatoare de violență, și a transformării acestora în facilitatori de pace. Capitolul oferă o triplă semnificație prevenției violenței structurale, sub forma unui proces de avertizare timpurie și răspuns timpuriu, atât ca program/conținut, cât și ca infrastructură, evidențiind totodată provocările acestor programe.

Capitolul 3, care are ca scop analiza capacității de avertizare, strategizare și prevenție a scenariilor și proceselor de construire a scenariilor vis-a-vis de precondițiile păcii pozitive și a provocărilor prevenției structurale, este construită pe următoarele întrebări de cercetare:

- *Ce înseamnă conceptul de "construire a scenariilor", și dacă există exemple concludente care să susțină utilizabilitatea și utilitatea acestuia în practica generală a prevenției violenței?*
- *Respectă practica construirii scenariilor precondițiile soluționării conflictelor în mod constructiv și durabil?*
- *Există caracteristici procesuale, programatice și infrastructurale propice, prin care procesul de construire a scenariilor să acopere acele arii cruciale identificate în cadrul prevenției structurale ca și contribuitoare la atingerea rezultatelor durabile în cazul prevenției violenței electorale?*
- *Care ar fi conținutul procesual și programatic al unui proces de construire a scenariilor concentrat pe violență structurală în cadrul ciclului electoral din Nepal?*

Integrând concluziile celor două capitole anterioare, Capitolul 3 a fost creat pentru a cerceta și înțelege rolul scenariilor și al proceselor de creare a scenariilor în prevenția structurală a violenței electorale, precum și pentru a aduce argumente concludente care să susțină teza principală a cercetării doctorale. Astfel, instrumentul scenariilor și al construirii acestora este prezentat ca fiind un catalizator important al programelor de prevenție structurală a violenței electorale, prin abilitatea sa de a mări capacitatea de aderență a acestor programe la

precondițiile soluțiilor durabile de conflict, atenuând provocările și clivajele existente sau potențiale prin lecții învățate și consecutiv transformate în bune practici.

Literatura de specialitate și sursele bibliografice utilizate pentru a formula răspunsuri la întrebările de cercetare înglobează atât sursele primare, cât și cele secundare și terțiare.

Accesul la sursele bibliografice primare a fost facilitat de munca de cercetare și de teren în cadrul Institutului Român pentru Pace (PATRIR), fiind legată de diferitele programe de țară, programe de instruire și contracte de consultanță efectuate, precum și de rezultatele acestora. Pentru modelarea bazei conceptuale a tezei, informațiile obținute din experiențele acumulate în Moldova-Transnistria, Irlanda de Nord, Liberia, Singapore, Cambogia și Nepal au fost cruciale. Aceste programe au permis lărgirea perspectivei în ceea ce privește sensul ”păcii” și desăvârșirea schimbului de paradigmă menționat anterior.

În același timp, programele au facilitat un proces de studiu amplu în ceea ce privește cartarea actorilor, evaluarea riscului, practici de avertizare timpurie, activități de construire a păcii în mod sistemic, contribuind la distilarea unei înțelegeri clare asupra bunelor practici cu rol în sustenabilitatea soluționării conflictelor. Programele de instruire, în care angajamentul a fost continuu în timpul cercetării și scrierii tezei de doctorat, au reprezentat un instrumentar metodologic optim pentru strângerea de informații pe problematica clivajelor structurale care împiedică atingerea păcii negative și pozitive, precum și pentru exemple de practici și programe de prevenție a violenței structurale pe plan internațional, regional, național și local. Consultanțele la nivel înalt au restrâns și specializat tema centrală a tezei, permițând analiza și dezvoltarea unor linii directoare pentru prevenția violenței în general, și pentru implementarea unor alegeri libere, corecte și pașnice în particular.

Sursele bibliografice secundare au fost fie liber disponibile, fie au fost primite și consultate sub clauza confidențialității. Din această categorie fac parte rezoluțiile și strategiile de prevenție ale ONU, rapoartele UE pde monitorizare electorală, documente legale și constituționale nepaleze, și manuale ale unor organizații majore, mandatate cu construirea păcii, procese electorale, dezvoltare și prognosticarea viitorului: UNDP, USAID, IFES, Shell International, și multe altele.

Informațiile adunate prin aceste mijloace au fost folosite pentru consolidarea bazei conceptuale și teoretice a tezei, fiind sursa unor exemple de studii de caz pentru diferitele practici de prevenție discutate în capitolele tezei. Cu toate acestea, funcția lor principală era de a lega părțile teoretice și practice ale tezei, reducând astfel discrepanțele obișnuite dintre acestea. Acest lucru a fost posibil datorită faptului că materialele folosite ca și surse bibliografice secundare au fost dezvoltate pe baza unor experiențe practice de primă mână, lecții învățate, bune practici și eșecuri ale organizațiilor emitente, prin proiecte în care teoria a fost tradusă în practică și personalizată la necesitățile contextuale.

Sursele bibliografice terțiare reprezintă cea mai vastă categorie, contribuind la cadrul teoretic general pe care au fost plasate informațiile obținute din sursele primare și secundare. Cărțile, analizele, rapoartele categoriei au definit și susținut paradigmele guvernatoare ale tezei – școala de gândire a păcii pozitive și negative, oferind, concomitent, definiții complete și propuneri de acțiune ulterior confirmate sau infirmate de rezultatele procesului de cercetare. Criteriile de selecție ale bibliografiei terțiare includ:

- Lărgimea perspectivelor prezentate, pentru a asigura că cercetarea și rezultatele acesteia nu sunt bazate pe puncte de vedere înguste, ci sunt inclusive și generatoare de dialog;
- Prestigiul autorilor și organizațiilor aflate în spatele publicațiilor, pentru a asigura tezei o bază conceptuală și teoretică echilibrată și temeinică;
- Actualitatea informației, ca toate ipotezele și concluziile să fie construite pe cele mai noi cunoștințe și rezultate teoretice și practice;
- Practicalitatea informațiilor oferite de sursa bibliografică, fie că acestea au un uz pur teoretic sau pot fi traduse în practică.

Metodologia tezei

Ontologie și epistemologie

Din punct de vedere al ontologiei, teza aderă la teoria socială al constructivismului, ca și abordarea care plasează actori și structuri în centrul interacțiunilor, a înțelegerii și a interpretării sociale.¹ Teza prezintă o interpretare a conceptului de pace centrat atât pe stat cât și pe om, în cadrul căruia atingerea securității poate fi posibilă numai prin generarea unor rezultate pozitive în diferitele categorii structurale ale unei țări, unui stat și unei societăți: elementele infrastructurale ale acestor entități, sisteme generale statale, de țară și societate,

¹ Alan Bryman, *Social Research Methods*, Oxford, Oxford University Press, 2001, p.16-18.

proces, proceduri și politici, capacități și mecanisme de administrare a conflictelor, și configurația geografică/delimitările geostrategice interne. Prin plasarea nevoilor și a insecurităților umane în centrul viziunii păcii, se crează schimbări în interacțiunile sociale spre atingerea acesteia, schimbând cadrul de gândire și acțiune de la cultura de război la cea de pace.

Metodologia procesului argumentativ aderă la poziția epistemologică interpretativă deoarece strategia pentru soluționarea conflictelor în mod constructiv și durabil este construită pe necesitatea de a înțelege atitudinile și contradicțiile subiective din spatele interacțiunilor umane, urmărind concomitent și identificarea condițiilor structurale și culturale care dau naștere acestor atitudini, contradicții și comportamente.

Teza aderă la poziția constructivistă prin dimensiunile și nivelele sale de analiză, postulatele și presupuzițiile sale de bază, și viziunea sa asupra realizării păcii. Doctrina acestei teorii sociale spune: ”structurile asocierii umane sunt determinate mai degrabă de ideile împărtășite decât de forțele materiale, iar identitățile și interesele actorilor sunt construite mai degrabă de aceste idei decât date de natură.”² Astfel, nici un fenomen social și internațional nu este predeterminat, fiecare manifestare avându-și rădăcinile în idei, atitudini și identități condiționate de structurile și culturile societății. În paralel, teoria pune accent pe interdependența și cauzalitatea dintre actorii și structurile unui cadru definit nu numai dintr-un punct de vedere ideatic, ci și unul arhitectural, deoarece diferiții actori pot fi constituiți prin varii structuri, pe când structurile sociale, statale sau internaționale pot fi compuse din actori și ideile lor.

Teza de doctorat propune a viziune a păcii realizabilă prin diferite precondiții și instrumente construite pentru reducerea carențelor de bază ale conflictelor și a violenței. La baza fiecărei precondiții și fiecărui instrument se regăsește nevoia unor procese de transformare conștiente, multi-parteneriale, structural sistemice și deținute la nivel individual, local și național. Aceste eforturi au capacitatea de a genera o pace durabilă prin legarea proceselor de conștientizare a ideilor, percepțiilor atitudinilor și contradicțiilor generate la nivel individual și de grup cu activități de restrângere ale clivajelor structurale și culturale. Remodelarea și reconstrucția interacțiunilor dintre actorii vieții sociale prin generarea de valori pozitive și conținut pozitiv reprezintă asigurarea că dezvoltarea unui conflict nu va atinge punctul său de criză, sau, în cazul unei crize, procesul de de-escalare are o bază solidă. Astfel, evitarea și prevenirea conflictelor violente și al războiului devine posibilă.

² Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999, p1.

Doctrina constructivistă a făcut posibilă identificarea și analiza instrumentului propice prevenției violenței, oferind totodată și suportul teoretic pentru utilitatea și utilizabilitatea acestuia: procesul de construire a scenariilor și rezultatele sale. Scenariile și procesele sale de dezvoltare sunt dependente de variațiile riscurilor și oportunităților existente într-un context conflictual dat, fiecare risc și oportunitate reprezentând o manifestare a ideilor, atitudinilor, comportamentelor și contradicțiilor de la nivel individual și de grup, împreună cu structurile și culturile lor generatoare. Astfel, programele de prevenție din cadrul diferitelor contexte vor trebui să ia în calcul existența și natura schimbătoare ale acestor elemente. Dacă este să privim interacțiunile sociale din punctul de vedere al neorealismului și neoliberalismului, teorii care promovează natura materialistă, predeterminată ale acestora, scenariile și procesele de construire a scenariilor ar fi instrumente nepotrivite pentru prevenție, deoarece caracterul fix a relațiilor sociale ar exclude variații de riscuri și oportunități, oferind o viziune a păcii previzibilă, fără posibilitatea de a o provoca sau de a o transforma prin generare de valori pozitive și conținut pozitiv. În antiteză, folosirea teoriei constructivismului a oferit un caracter flexibil și schimbător actorilor și structurilor, precum și ale ideilor, atitudinilor, contradicțiilor și culturilor, alocându-le un rol activ în dezvoltarea unei păci durabile.

Metode de investigare

Pentru procesul de cercetare și adunarea de informații s-au folosit atât metode de investigare calitative, cât și cantitative, existând o susținere reciprocă între acestea.

Analiza cantitativă a fost folosită pentru identificarea acelor variabile care susțin ipoteza centrală a tezei, pentru a înțelege legătura dintre aceste variabile, a formula cadre de lucru generale, și a dezvolta prognoze ale viitorului în caz de necesitate. Acest tip de analiză a fost folosit în următoarele cazuri:

- Înțelegerea conținutului și a relației dintre conceptele de conflict, criză și violență vis-a-vis de variabilele independente ale unităților de timp din cadrul vieții unui conflict. Cartarea dezvoltării conflictului de-a lungul diferitelor cadre temporale a permis o înțelegere mai bună a dezvoltării conflictului de la o situație stabilă, pașnică la violență și război dezlănțuit. Acesta a contribuit la schițarea unor analize de situație corecte, și procese de diagnosticare și strategizare eficiente pentru generarea de soluții constructive și durabile ale conflictelor.
- Înțelegerea diferențelor și a legăturilor dintre conflict și violență, bazată pe variabilele dependente ale culturii, structurii, contradicțiilor, atitudinilor și comportamentelor

existente în societate. Scopul acestei analize a fost de a evidenția efectele cauzale dintre variabilele menționate și rolul lor în alegerea strategiilor de angajare în situații de conflict și violență.

- Comparația efectuată între diferitele mecanisme de administrare a conflictelor bazată pe variabilele independente ale abordării dialogice, și a următoarelor principii: inclusivitatea procesului, spațiul de interacțiune creat, gradul de (in)formalitate a abordării folosite, și opozabilitatea rezultatelor. Procesul a fost folosit pentru selecția și evidențierea celui mai potrivit mecanism de administrare a conflictului, ca principiile constitutive ale acestuia să fie integrate în condițiile necesare atingerii soluțiilor constructive și de durată a conflictelor.
- Măsurarea magnitudinii și a impactului violenței electorale, bazată pe variabilele dependente a frecvenței, cadrului temporal, și al întinderii continentale și statale. Procesul a fost folosit pentru a stabili nevoia și importanța programelor de prevenție structurală în cadrul ciclului electoral, a direcției și profunzimii acestora.
- Exemplificarea practicii de construire a scenariilor în cadrul diferitelor organizații și proiecte, pentru a oferi o privire de ansamblu asupra încercărilor internaționale ale acestui exercițiu.
- Înțelegerea riscurilor și ale oportunităților structurale prezente în fiecare exercițiu de construire a scenariilor exemplificat, pentru a analiza aderența acestora la condițiile soluționării conflictelor pe cale constructivă și durabilă.

În ceea ce privește metoda calitativă de cercetare, teza a utilizat următoarele:

- Interviuuri: de elită, structurate, semi-structurate și nestructurate;
- Activități de focus grup;
- Observații non-participative și muncă în teren;
- Analiză de document, discurs, text și studii de caz;
- Monitorizarea presei tipărite și online, precum și surse de *social media*.

Interviurile

Interviurile au fost implementate pe diferitele niveluri ale societății, incluzând mai mult de 1000 de indivizi întâlniți în ultimii șase ani de muncă practică, cercetare și redactare. Interviurile au fost realizate în formă structurată, semi-structurată și nestructurată.

Interviurile de elită au fost posibile prin diferitele programe de țară prezentate anterior, și au inclus ambasadori, reprezentanți consulari, lideri militari și paramilitari, oficiali guvernamentali, directori de agenții ONU, instituții de finanțare și cele interguvernamentale din fiecare din țările vizitate. Restul interviurilor au avut ca și interlocutori reprezentanți ai diferitelor ONG-uri internaționale, naționale și regionale, funcționari în diferite sectoare ale guvernului, angajați ai ONU și ai altor organizații interguvernamentale, personal militar, poliție, etc. Obiectivul acestor interviuri a fost acela de a aduna informații despre contextul de țară, a înțelege rolul fiecărui actor în perpetuarea riscurilor și creării de oportunități în cadrul zonelor de conflict, a învăța despre eforturile de pacificare naționale, regionale și locale, a strânge exemple de bune practici și provocări în programele de prevenție implementate, și de a explora opțiuni strategice pentru contracararea provocărilor identificate. Interviurile au prilejuit și crearea de legături între participanți, deoarece aceștia luau parte nu numai la procesul de cercetare, ci și la programe de țară ample dezvoltate în parteneriat cu PATRIR.

Procesul de interviuare a presupus și interviuri terțiare, disponibile online, având ca interlocutori practicieni de seamă al domeniului de construire a păcii, adresând tematici precum securitatea umană, comunicarea non-violentă, prevenția violenței, și multe altele.

Activități de focus group

Fiind facilitate prin diferitele ateliere de lucru și programe de instruire menționate în paragrafele anterioare, *focus group*-urile au fost moderate prin diferite metode, printre care: forumul practicienilor, task force-uri de experți, grupuri de lucru și brainstorming colaborativ. Fiecare tip de *focus group* a beneficiat de un moderator experimentat și un facilitator de grup, funcționând pe baza principiilor interviului structurat, semi-structurat și nestructurat, cu scopul de a genera discuții sau teme prestabilite și/sau personalizate pe nevoile participanților și ale procesului în sine. Astfel de activități de *focus group* au generat următoarele informații teoretice și practice:

- Informații generale:
 - Elemente introductive ale diferitelor interpretări ale conceptului de ”pace”;
 - Cunoștințe, capacități și competențe necesare în domeniul construirii păcii;
 - Factorii de risc istorici, contextuali și electorali care afectează desfășurarea alegerilor în mod liber, corect și pașnic.
- Cartarea conflictului nepalez:
 - Triunghiul ABC: comportamente, atitudini și contradicții conflictuale în Nepal;

- Profilul Păcii: eforturi de pace în Nepal;
- Dinamici și factori de risc electorali, georgafici și tematici în ciclul electoral nepalez;
- Obiective de prevenție a violenței electorale în Nepal;
- Scenarii de foc pentru alegerile din Nepal.

Observație și muncă de teren

Deoarece ce un proces de observație completă necesită resurse substanțiale de timp și multe acorduri, teza a beneficiat de procese de observație pe termen scurt a diferitelor contexte de țară, prilejuate de programele de țară și munca de teren menționate anterior. Deși timpul petrecut în fiecare țară a fost scurt, fiecare program a permis mai multe vizite multiple, și astfel oportunități screscute de a cunoaște condițiile de țară. Deoarece fiecare angajament al PATRIR-ului este implementat prin aderarea la principiul angajării numai pe baza unei invitații locale/naționale, observarea acestor condiții a fost posibilă cu ajutorul și sub îndrumarea partenerilor locali. Aceste procese scurte de observație și muncă de teren au permis aprofundarea și lărgirea perspectivei asupra cauzelor de bază, asupra dinamicilor și manifestărilor conflictuale, și asupra strategiilor de prevenție care afectează fiecare societate vizitată în mod particular, făcând totodată posibilă generalizarea acestora, bazată pe frecvența aparițiilor în fiecare spațiu întâlnit.

Analiză de documente, discursuri, texte și studii de caz

Reprezentând metoda de investigare cel mai des utilizată, analiza de documente, discursuri, texte și studii de caz a generat atât informații teoretice cât și practice. Folosind cărți, documente și rapoarte disponibile în format tipărit și/sau online, literatura de specialitate a ajutat la crearea cadrului teoretic general, formând conținutul procesului de explorare și argumentativ implementat. Analiza a permis totodată formarea și demonstrarea unor ipoteze, precum și construirea de definiții, principii și categorii noi, care lipseau din literatura de specialitate și din practica prevenției. Mai multe informații se pot regăsi în secțiunea *"Literatura de specialitate și sursele bibliografice"*.

Monitorizarea presei tipărite și online, precum și surse de social media

Deoarece s-a căutat ca literatura de specialitate să fie cât mai recentă posibilă, pentru a prezenta cele mai noi dezvoltări în domeniul prevenției violenței structurale, a violenței electorale și a construirii scenariilor, monitorizarea evenimentelor pentru studiul de caz central

tezei de doctorat, Nepal, a fost efectuată prin media tipărită, *online* și *social media*. Ziarele accesate au alcătuit un mix între cele internaționale și nepaleze, pe când Youtube a fost sursa unora dintre interviuri, iar grupurile LinkedIn și paginile Facebook au reprezentat surse evenimente în timp real. Pentru a asigura veridicitatea informației, fiecare informație folosită pentru completarea tezei a fost verificată prin metoda triangulării informațiilor și surselor.

Principalele rezultate și concluzii ale tezei de doctorat

Prin utilizarea metodologiei și a surselor menționate anterior, principalele rezultate și concluzii ale procesului de cercetare și ale tezei de doctorat sunt:

- Există patru precondiții majore de constructivitate și durabilitate, care trebuie luate în considerare în procesul de propunere, strategizare și implementare a soluțiilor unui conflict:
 - a. Viziunea unui viitor pașnic trebuie clădită pe o combinație optimă a păcii negative și pozitive, pentru ca strategia, planificarea și programarea acesteia să adreseze nevoile de bază și așteptările unui grup de actori bine definit ai unei situații date.
 - b. Strategia aleasă pentru atingerea acestei viziuni trebuie dezvoltată pe baza unui diagnostic precis al prezentului din cadrul unui conflict bine definit; o înțelegere dată de analiza timpurie și conștientă a atitudinilor și contradicțiilor generatoare de violență pentru fiecare linie de conflict în parte, precum și a culturii și structurii în care acestea sunt adâncite.
 - c. Strategia aleasă pentru atingerea viziunii, construită pe diagnosticul precis al contextului conflictual, trebuie să se bazeze pe o abordare dialogică și multi-stakeholder; un spațiu sigur și transparent, care prin principii inclusive și reguli acceptate în unanimitate poate să deschidă calea spre o comunicare de încredere și un dialog sincer, să legitimeze viziunea păcii, să confere înțelegerea și asimilarea strategiei naționale de pace dezvoltată, și să confere rezultate acceptate unanim actorii implicați.
 - d. Strategiile și programele dezvoltate pentru atingerea viziunii stabilite trebuie să asigure capacitarea fiecărei faze de conflict cu măsurile și instrumentele de administrare optime, ținând cont de particularitățile fiecărui context, printre care: metode tradiționale/indigene de administrare a conflictelor și rezultatele programelor anterioare de prevenție.
- Există șase categorii care trebuie luate în considerare în analiza clivajelor structurale generatoare de conflicte și manifestări violente:

- a. Elemente infrastructurale ale unui stat și ale unei societăți;
 - b. Legi și alte surse de obligații și drepturi;
 - c. Sistemul statal și societal general al unei țări;
 - d. Procese, proceduri și politici statale și societale
 - e. Capacități și mecanisme de administrare ale conflictului, cu potențialul de a crește rezistența statului și a societății în fața conflictelor existente și a celor potențiale
 - f. Configurația geografică/delimitarea strategică internă a unei țări.
- Alegerile trebuie privite nu ca și un eveniment de sine stătător, ci o continuitate, un ciclu alcătuit din șase faze, legate într-un cadru temporal de maximum 48 de luni:
 - a. Stagiul 1: pregătirile pre-electorale
 - i. Faza 1: guvernanta și dezvoltare
 - ii. Faza 2: perioada pre-electorală scurtă
 - b. Stagiul 2: operațiunile perioadei electorale
 - i. Faza 3: campania electorală
 - ii. Faza 4: ziua alegerilor și operațiunile de votare
 - c. Stagiul 3: Strategii post-electorale
 - i. Faza 5: perioada între votare și proclamarea rezultatelor
 - ii. Faza 6: mediere post-electorală și activități de audit
 - Violența electorală, ca un subtip al violenței politice, este în fenomen răspândit, care, în medie afectează mai mult de jumătate din procesele electorale ale lumii. Folosind ca sursă de informații alegerile observate de Uniunea Europeană între 1993 și august 2012, teza a constatat că 90% dintre alegerile observate pe continentul asiatic au avut parte de manifestări violente, continentul american și Europa în 50% din cazuri, iar Orientul Mijlociu în 37.5%. Oceania a fost singura regiune în care alegerile nu au fost violente în cazurile analizate.
 - Clivajele structurale care afectează libertatea, corectitudinea și nivelul de pace al alegerilor poate fi împărțite în trei categorii mari: cauze și riscuri istorice, realitățile contextuale ale statului și societății, și contradicțiile ciclului și procesului electoral.

- Strategiile și eforturile de prevenție structurală a violenței electorale trebuie să privească conceptul de prevenție din trei unghiuri: ca proces de avertizare timpurie și răspuns timpuriu, ca și program/conținut, și ca și infrastructură.
- Un instrument optim de prevenție trebuie să acopere următoarele arii pentru a produce rezultate durabile în cadrul ciclului electoral:
 - a. Dobândirea de inteligență sistemică asupra contradicțiilor, atitudinilor conflictuale, precum și a pilonilor violenței din cadrul unui context și al unui cadru temporal bine definit, complementat de o analiză explicită a acelor capacități și resurse care pot adresa riscurile și oportunitățile identificate;
 - b. Implementarea unor procese complete și dialogice de prognozare a viitorului prin care se pot genera mai multe variațiuni comprehensive de riscuri și oportunități;
 - c. Măsurarea nivelului de risc în aceste variații pentru a dezvolta răspunsuri cu capacitatea de a atenua riscurile și de a maximiza oportunitățile identificate, răspunsuri care să prevină apariția violenței în oricare dintre dimensiunile fenomenului: cea directă, structurală sau culturală;
 - d. Furnizarea de spații și procese acceptate de comun acord pentru planificarea prevenției violenței structurale în cazul alegerilor, care promovează analize comune, cooperare inter-organizațională și un impact cumulat al programelor de prevenție;
 - e. Mecanisme funcționale de comunicare între capacitățile de avertizare și răspuns ale programelor de prevenție, cu participare multi-stakeholder, unde ambele mecanisme dețin rezultatele analizelor și ale proceselor de planificare, această deținere eficientizând acțiunea preventivă;
 - f. Mecanisme rapide și eficiente de mandatare între factorii de luare de decizii și actorii cu rol de implementare a prevenției;
 - g. Capacități robuste de implementare, pregătite de activare în cazul mandatării.
- Cercetarea a evidențiat o serie de provocări care diminuează calitatea eforturilor de prevenție a violenței structurale, prin i) diminuarea încrederii atribuite de factorii de luare a deciziilor corectitudinii semnalelor de avertizare timpurie și raportării acestora, și ii) adâncirea clivajelor dintre programele de prevenție și condițiile soluțiilor constructive și de durată ale conflictelor:
 - Durată insuficientă a procesului de adunare de informații, care a produs inteligență de conflict parțială;

- Rezultatul acestei parțialități este lipsa de înțelegere completă a impactului pe care fiecare factor de risc îl are asupra contextului de implementare a prevenției;
 - Procesul de evaluare a contextului este îngreunat de reticența actorilor de a împărtăși informații, fiecare dintre aceștia dezvoltându-și propriul program de prevenție;
 - Această linie directoare denotă un anumit ad-hochism în dezvoltarea și implementarea strategiilor și a programelor de prevenție, adhocism ce poate duce la inițiative de prevenție izolate și fragmentate, fără un impact cumulat asupra conflictului adresat;
 - Totodată, se poate crea și o restricție tematică și un detașament de la caracterul sistemic al legăturii dintre elementele conflictului și cele ale violenței, fiecare actor concentrându-se pe o arie tematică restrânsă în care are experiență;
 - Procesul decizional pentru programarea și implementarea prevenției structurale este lung fiind condiționat de factori externi și interni. Pe de o parte, inteligența generată de actorii angajați în avertizare timpurie nu este întotdeauna relevantă pentru construirea strategiilor, îngreunând mandatarea din partea factorilor de luare de decizii. Pe de altă parte, se întâmplă să lipsească dorința politică, interesul național sau resursele adecvate pentru astfel de eforturi de prevenție;
 - Efectul agregat al acestor provocări se poate materializa fie în programe de prevenție expirate datorită naturii schimbătoare ale oricărui context de conflict, fie în implementarea unor soluții politizate care pot influența negativ sustenabilitatea și constructivitatea acestora.
- Scenariile și procesele de construire de scenarii sunt instrumente valoroase ale instrumentarului de prevenție structurală a violenței electorale prin abilitatea acestora de a îmbunătăți aderența programelor de prevenție la condițiile soluțiilor durabile ale conflictului, prin atenuarea provocărilor și legarea curenților procesuale, programatice și de conținut cu lecții învățate și transformate ulterior în bune practici. Caracteristicile care conferă aceste capacități procesului de construire a scenariilor sunt:
 - a. Procesele de construire a scenariilor, prin definiție, sunt implementate pe baza unei viziuni și a unei misiuni de dezvoltare a viitorului;
 - b. Procesele implementează această viziune și misiune într-un mod care stimulează gândirea constructivă și creativă asupra unor soluții strategice pentru un viitor mai bun, construirea încrederii între participanții procesului, și împuternicirea participanților de a prelua implementarea rezultatelor durabile ale acestor procese;

- c. Scenariile abordează și integrează riscuri și oportunități sistemice similare cu elementele operaționale, structurale și culturale ale păcii, permițând astfel dezvoltarea unor combinații optime care să genereze atât pacea negativă cât și cea pozitivă;
- d. Scenariile și procesele de construire de scenarii au potențialul de a furniza diagnoze precise ale unui conflict prin strângerea de informații rapide, comprehensive și sistemice, și generarea de inteligență de conflict, contribuind astfel la dezvoltarea unor strategii utile unui viitor pașnic;
- e. Datorită flexibilității metodologiei folosite, construirea de scenarii poate fi adaptată la nevoile diferitelor contexte, în concordanță cu particularitățile conflictului abordat;
- f. Scenariile integrează *diveri* (factori de motivare) dinamici și *shaperi* (factor de schimbare) structurali care generează diferitele variații de scenarii, și pledează pentru măsuri care pot direcționa acești factori înspre direcții favorabile, cu scopul de a evita atingerea crizei într-un conflict, sau odată atins, de a de-escala situația prin alternative constructive și transformative;
- g. Scenariile sunt dezvoltate cu ajutorul unui grup de proiect cu caracter *multi-stakeholder*, în care sunt reprezentați diverse structuri și puncte de vedere statale și sociale ale unui context bine definit;
- h. Procesele de construire a scenariilor se bazează pe o serie de principii care susțin caracterul dialogic al exercițiului și promovează un dialog de încredere, transparent și deschis între participanți. Printre principii se numără: credibilitatea, informalitatea, deschiderea, reflecția, respectul între participanți, inclusivitatea sistemică, reprezentativitatea, perspectiva pe termen lung și gândirea contextuală;
- i. Bazate pe concluziile anterioare scenariile au capacitatea de a lega diferitele faze ale conflictului cu mecanisme adecvate de administrare a acestuia;
- j. Bazându-ne pe dovezile teoretice și practice, scenariile și procesele de construire ale acestora pot fi recomandate pentru a contracara provocarea alocării unui timp insuficient pentru generarea de inteligență de conflict. Totodată, se poate trage concluzia conform căreia construirea scenariilor oferă această inteligență în fazele incipiente ale conflictului, astfel încât reformele și politicile dezvoltate ca măsuri de prevenție să genereze schimbări structurale adecvate pentru evitarea crizelor și a violenței;
- k. Procesele de construire a scenariilor au înzestrarea și deschiderea metodologică pentru a produce scenarii cu potențial de avertizare timpurie, deoarece: i) sunt capabile să identifice diferiți factori, evenimente, procese și programe premergătoare

alegerilor, și să carteze/construiască scenarii bazate pe diverse tipare de dezvoltare ale acestor elemente; și ii) dezvoltă scenarii destul de precise și de încredere pentru a genera avertizare timpurie, prin producerea de informații critice asupra tiparelor de dezvoltare ale riscurilor și oportunităților electorale, și ale nivelului de risc pe care combinația dintre aceștia le produce. Combinând potențialul metodologiei normative și al capacității ilustrative cu exerciții de cartare a riscului și a oportunităților electorale, scenariile devin nu doar un instrument de avertizare timpurie ci și unul de generare a opțiunilor strategice pentru programe de prevenție structurală în general, și pentru alegeri în particular;

- l. Teoria construirii scenariilor oferă posibilitatea de a mări impactul cumulat al programelor de prevenție în cadrul ciclului electoral, prin dezvoltarea de încredere între participanții procesului necesar unui schimb de informații libere, precum și prin crearea de legături între aceștia folosind platforme și programe comune;
- m. În ceea ce privește mecanismul de comunicare și legătura funcțională dintre capacitățile de avertizare, de luare a deciziilor și de prevenție, putem concluziona că procesele de construire a scenariilor conțin elemente care pot îmbunătăți aceste linii de comunicare, și care pot asigura legături puține dar puternice și de încredere între avertizare și răspuns. Acest lucru este posibil începând cu ultimele două etape de construire a scenariilor, care necesită lobby competent, susținere externă pentru a accesa factorii de luare a deciziilor, o viziune inclusivă asupra monitorizării, navigației și prevenției, alocarea unor roluri procesuale specifice și active factorilor de luare a deciziilor, înafara rolului lor de mandatare și generare de resurse.

Bazându-ne pe diversele concluzii ale tezei, putem considera construirea scenariilor un instrument valoros al instrumentarului de prevenție structurală a violenței electorale, deoarece prin structura teoretică și implementarea practică, a reușit să aducă rezultate conforme cu cele mai stringente condiții pentru soluțiile de conflict constructive și durabile. Astfel, rolul construirii scenariilor în prevenția structurală a violenței electorale este unul de transformare, consolidare și îmbunătățire a capacității de aderență a programelor de prevenție la condițiile soluțiilor de conflict constructive și durabile, precum și de atenuare a provocărilor și clivajelor care ar putea zădărnici alegerile libere, corecte și pașnice.